
Načelo suverene jednakosti država u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti

VLADIMIR-ĐURO DEGAN*

Sažetak

Predmet izlaganja je korelacija između poštivanja suverene jednakosti svih država, ravnoteže moći u svjetskoj zajednici i njezinoj sposobnosti za neke zajedničke akcije kad se one pokažu nužnima.

Tijekom povijesti svi pokušaji radikalnog uklanjanja načela suverene jednakosti država, bilo nametanjem hegemonije jedne sile ili nekoliko njih, na kraju su propali. Ovo se dogodilo s vladavinom Napoleona I nad kontinentalnom Europom prije 1815. ili s pokušajima sila Osovine da nametnu "Novi poredak" tijekom Drugoga svjetskog rata. U isto su vrijeme također propali naponi da se zamijeni ravnoteža moći nekim integriranim sustavima kolektivne sigurnosti. U Ligi naroda i Ujedinjenim narodima ova se ravnoteža moći nastavila među vodećim državama-članicama.

Postoji, međutim, paradoks u činjenici da poštivanje načela jednakosti svih država u sadašnjoj ravnoteži moći značajno umanjuje vjerojatnost zajedničkih akcija kad se one pokažu nužnima.

Jedino Sjedinjene Američke Države danas imaju vojni potencijal i političku volju da se suoče s aktima međunarodnog kriminala većih razmjera kao i s aktima međunarodnog terorizma. U isto vrijeme nedostatak ravnoteže moći u današnjoj svjetskoj zajednici dovodi do iskrivljenih stavova i prakse ove jedine supersile koji nisu uvijek u savršenom skladu s osnovnim vrijednostima naše civilizacije.

Ključne riječi: država, načelo suverene jednakosti država, ravnoteža moći, Sjedinjene Američke Države, supersila

Pristup problemu

Pitanje koje samome sebi postavljam za sadašnjost i za budućnost jest održivost pravne jednakosti suverenih i teritorijalnih država u odnosu na ono što uvjetno nazivamo "međunarodnom zajednicom" u njezinim mijenama tijekom povijesti. Tu, dakako, imam na umu sadašnji i budući položaj Republike Hrvatske u toj zajednici. Pod državama ovdje se podrazumijevaju subjekti međunarodnoga prava. U usporedbi s među-

* *Vladimir-Duro Degan*, redoviti profesor međunarodnog javnog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u mirovini.

vladinim organizacijama, priznatim pobunjenicima i nekadašnjim “internacionaliziranim teritorijima”, države su najvažniji subjekti u međunarodnome pravnom poretku.

Ali napose kad je riječ o odnosima u Europi, na sadašnjost i na budućnost snažno utječu povijesna iskustva i neke, uvjetno rečeno, “zakonitosti” u odnosima između subjekata s autonomijom volje. O tim čimbenicima ovdje će osobito biti riječi.

Ponekad se pravnici služe nekim prošlim modelima da bi regulirali nove odnose, prilagođujući ih novim potrebama. Tako sam u svojim istraživanjima otkrio, a da to nisam očekivao, da je Pakt Lige naroda iz 1919. u temeljnim crtama bio napadno nalik na Pakt Njemačke konfederacije iz 1815. Jednako tako, nakon pruske pobjede nad Austrijom i raspada te Konfederacije 1866., Londonskim je ugovorom je sljedeće godine utvrđen položaj Luksemburga kao trajno neutralne i demilitarizirane države. Taj je položaj bio još više nalik na unutarnji i vanjski položaj Slobodne Države Krakov, također iz 1815.

Država u međunarodnome pravu

Moderna se država označava kao zajednica koja se sastoji od teritorija i stanovništva podvrgnutih organiziranoj političkoj vlasti. To je određenje dala (Badinterova) Arbitražna komisija Konferencije o bivšoj Jugoslaviji (Degan, 2002.: 334-336). Član te Komisije bio je Roman Herzog, poslije predsjednik Njemačke i njezin istaknuti ustavni sudac i pravni teoretičar.

Pri razmatranju fenomena države međunarodni pravnici ne mogu uzeti kao model idealnu državu kakvu su opisali neki mislioci, niti uz Sjedinjene Američke Države nekolicinu država iz Zapadne Europe, te zatim taj model projicirati na države koje pripadaju različitim oblicima civilizacije u drugim dijelovima svijeta. Naš pristup ne može biti deduktivan, nego on mora biti induktivan.

S obzirom na to da je prema članku 4(1) Povelje državnost jedan od uvjeta da neka cjelina bude primljena u članstvo Ujedinjenih naroda, u proučavanju fenomena države mi moramo uzeti u obzir svih 185 do 190 postojećih država članica te svjetske organizacije.¹

Pritom treba imati na umu da su neke cjeline primljene u to članstvo kad nisu ispunjavale sve uvjete državnosti, čak ni prema općem međunarodnom pravu. To je ponajprije bila Bosna i Hercegovina, ali i Hrvatska. U trenutku njihova primanja u to članstvo 22. svibnja 1992., hrvatska legitimna vlast nije kontrolirala oko četvrtinu svoga državnog područja. Ona je taj nedostatak naknadno otklonila, dok je državnost Bosne i Hercegovine još uvijek upitna.

¹ Prema članku 4. (1) Povelje: “Članovima Ujedinjenih nacija mogu postati sve ... miroljubive države koje prihvate obveze sadržane u ovoj Povelji i koje su po ocjeni Organizacije sposobne i voljne izvršavati te obveze.” Međunarodni je sud u savjetodavnom mišljenju iz 1948. o *Uvjetima za primanje u članstvo UN* tu odredbu protumačio na sljedeći način: “Propisanih uvjeta ima dakle pet: treba (1) postojati država; (2) biti miroljubiva; (3) prihvatiti obveze iz Povelje; (4) biti sposobna izvršavati te obveze; i (5) biti voljna to činiti” (*C.I.J. Recueil*, 1948.: 62).

Ali ima i drugih primjera. U trenutku primanja u članstvo neka je cjelina imala nužne odlike države, ali ih je zbog strane okupacije ili raspada njezine državne strukture poslije privremeno izgubila. To je bio slučaj s Čehoslovačkom od 1968., zatim s Kambodžom od 1970. do 1992., s Libanom od 1975. do 1992., s Afganistanom od 1982. do 2002., s Albanijom u 1996., itd. Ali te cjeline nisu zbog toga bile brisane iz članstva UN-a, nego ih je i dalje zastupala neka vlada.

Pitanje djelotvorne suverene vlasti kao obilježja državnosti neke cjeline postavlja se i kad tu cjelinu treba ili ne treba priznati kao novu državu. Da bi izbjegli konfuziju, međunarodni se pravници ne mogu baviti pojmovima “narodne suverenosti”, “suverenosti pojedinaca” i sl. Oni moraju imati u vidu djelotvornu suverenost kao odliku države koja je čini subjektom međunarodnoga prava.

Ugledni britanski pravnik Ian Brownlie pristupio je tom pitanju krajnje pragmatično i, čini se, ispravno. Izložio je nekoliko testova koje bi neka nova cjelina trebala ispunjavati.

Ako politička zajednica na nekom teritoriju ima vlastite izvršne i druge organe koji nisu podvrgnuti nikakvoj drugoj suverenosti, ako ti njezini organi određuju njezinu vanjsku politiku, ako ona posjeduje svoj posebni pravosudni sustav i napose vlastite zakone o državljanstvu, to na prvi pogled (*prima facie*) mogu biti dokazi njezina svojstva suverene države (Brownlie, 1998.: 72). Ako nema dokaza o suprotnom, ti bi kriteriji trebali biti dostatni da se takva država smatra nositeljem temeljnih prava i dužnosti u međunarodnome pravnome poretku. Ali ako svi, ili većina tih uvjeta, nedostaju, ta država ne postoji.

Unutarnje demokratsko uređenje nije, dakle, odlika čiji bi nedostatak mogao neku cjelinu eliminirati kao državu.

Ali i u tome ima nekih novih kretanja. U svojim Mišljenjima br. 1. i 8. (Badinterova) Arbitražna se komisija izjasnila da su učinci priznanja nove države čisto deklarativni, a ne konstitutivni. To bi potvrđivalo argument da bi trebalo procjenjivati samo gornje kriterije državnosti, a ne i unutarnji pravni ustroj neke teritorijalne cjeline. Ipak je u Mišljenju br. 10. od 4. srpnja 1992. ta Komisija napravila korak dalje. Ponovno je istaknula da, iako priznanje:

“... ne čini konstitutivni element države i mada ima čisto deklaratorne učinke, ono je diskrecioni akt koji druge države mogu poduzeti kada odluče, u obliku koji izaberu i slobodno, pod jedinom rezervom poštovanja imperativnih normi općega međunarodnog prava, napose onih koje zabranjuju pribjegavanje sili u odnosima s drugim državama ili koje jamče prava etničkih, vjerskih ili jezičkih manjina” (Degan, 2002.: 336).

Ovo posljednje stajalište, izloženo kao rezerva, čini se najbitnijim. Uz posebne uvjete što ih države koje ga daju mogu propisati, priznanje je podvrgnuto uvjetu poštovanja od nove države imperativnih norma općega međunarodnog prava.² Dakle, međunarodno priznanje ne zasluđuje ona država koja je angažirana u agresivnom ratu protiv susjednih država, ili ona koja krši ljudska i manjinska prava, uključivši tu i etnička čišćenja, a na-

² Takav uvjet, za koji se može pretpostavljati da postoji pri primanju u članstvo UN-a, prije toga nije bio nikada zabilježen ni u znanosti, ni u praksi država ili međunarodnih organizacija, a ni u međunarodnoj sudskoj praksi.

pose ne ona koja ohrabruje zločin genocida ili politiku *apartheida*. To bi trebalo vrijeđiti neovisno o svim kolektivnim mjerama koje može protiv takve države donijeti Vijeće sigurnosti UN-a.

Precizirajući te uvjete, koje nije lako odbaciti, Arbitražna se komisija u Mišljenjima br. 8. i 10. udaljila od čisto deklarativnih učinaka priznanja, iako je baš taj cilj bila naglasila. Ona mu je implicitno pridala i neke konstitutivne učinke, i to, čini se, s razlogom. Ipak se ni među tim uvjetima za međunarodno priznanje nove države još uvijek ne predviđa njezin demokratski poredak. Takav poredak, uz slobodnu tržišnu privredu, svakako je poželjan, ali su bitni drugi uvjeti koji se gore navode.

Suverena jednakost država u međunarodnoj zajednici

Država je u suvremenim uvjetima nastala u Europi u doba Reformacije u 16. i 17. stoljeću. Tada je napokon bio odbačen nikad ostvaren ideal jedinstvenoga Carstva Božjeg s papom i carem na čelu.

Westphalski mir iz 1648. prihvatio je temelje poretka u međunarodnoj zajednici koji su se, uz mnoge uzmake, održali do danas.³ Sveto Rimsko Carstvo njemačke narodnosti bilo je tada preustrojeno u skup od otprilike 355 suverenih i neovisnih država i državnica, nad kojima je car zadržao samo nominalni autoritet.

Sabor (*Diet*) Carstva otada je, pa do svoga kraja 1806., odluke donosio jednoglasno. Utvrđeno je načelo pravne jednakosti svih suverenih država bez obzira na njihovu moć, značenje i veličinu. U donošenju zajedničkih odluka jednak su glas imale male suverene biskupije članice Carstva s austrijskim zemljama i s Pruskom. Time je u Saboru Carstva bio utvrđen savršeno demokratski sustav odlučivanja između njegovih članica koje ni po čemu nisu bile demokratske.⁴

Uz to je svaka država članica stekla suvereno pravo da održava odnose i sklapa ugovore s trećim zemljama. Isti su odnosi vladali i izvan Carstva (Miele, 2000.: 5-9).

Glede budućnosti suverenih država postavljam sebi pitanje hoće li se Europa ikada ujediniti, i to napose u zajedničkoj vanjskoj i obrambenoj politici, u toj mjeri da prevla-

³ Tim mirom završen je Tridesetogodišnji vjerski rat (1618.–1648.), možda najokrutniji nakon barbarskih vremena u Europi do 20. stoljeća. S obzirom na to da se glavne antihabsburške saveznice Francuska i Švedska nisu mogle sporazumjeti o prvenstvu, taj je mir bio uspojedno sklopljen dvama ugovorima istoga sadržaja. Ugovor sa Švedskom sklopljen je u protestantskome Osnabrücku, a onaj s Francuskom u katoličkome Münsteru. Pregovori su se u ta dva grada vodili od 1645. U njima su sudjelovale sve tada suverene države s iznimkom Engleske, Poljske, pape i sultana.

⁴ Ali Carstvo nije bilo nikakva organizacija kolektivne sigurnosti koja bi garantirala teritorijalnu cjelovitost i političku neovisnost svih njegovih članica u slučajevima bilo vanjskog ili unutarnjeg napada. Te je odlike zadobila tek Njemačka konfederacija prema njezinu Paktu iz 1815., ali se pritom moralo odustati od načela jednakosti svih članica pri donošenju zajedničkih odluka. U Plenarnoj skupštini i u Saveznom saboru Konfederacije najveća su prava imale Austrija i pet kraljevstava među kojima Pruska, a najmanja četiri slobodna grada (Frankfurt, Hamburg, Bremen i Lübeck) (Degan, 1991.: 22-28).

da slabosti Svetoga Rimskog Carstva prije i nakon 1648. Osnivanje carinske, trgovačke, gospodarske i monetarne unije, kao i zajedničkih granica, ne moraju do toga nužno dovesti.

Zbivanja u bivšoj Jugoslaviji počevši od 1991. za to ne daju mnogo nade. Nakon pobjede u Zaljevskom ratu Sjedinjene su Države Europi prepustile rješavanje sukoba u toj zemlji u raspadu. Ovdje su se kao posrednici redali političari i iskusni diplomati, a djelovala je i Konferencija o bivšoj Jugoslaviji, sve pod okriljem Europske zajednice (Unije) i Konferencije za europsku sigurnost i suradnju (KESS, kasnije OESS). Ali oni nisu mogli više nego promatrati zločine i izvještavati nadređena tijela o tim zbivanjima.

Odlučujući prekid toga manje ili više kaotičnoga stanja bilo je američko bombardiranje srpskih centara komunikacija u Bosni i Hercegovini u ljeto 1995. nakon masakra u Srebrenici. Politiku *apartheida* i zločine protiv civila na Kosovu opet je u ponajprije dokrajčila američka zračna intervencija u sklopu NATO-a 1999.

Osobno ne vjerujem da će Europa i u budućnosti biti sposobna za ujedinjenje po uzoru na Sjedinjene Američke Države prema Ustavu iz 1787., uz trodiobu vlasti ili na sličan način. Ne vjerujem da će čak i u federalnoj Europi, ako se kao takva ustroji, Francuska postati Oklahoma, Nizozemska i Belgija Sjeverna i Južna Dakota, a Poljska neki New Mexico. Ne vjerujem da će pri donošenju odluka u federalnim organima uvijek biti dovoljno političke volje u njezinih država članica za neke odlučne oružane akcije, čak kad bi Europa i osnovala zajedničke oružane snage izvan NATO-a.

Stoga mi se čini da, kad bude nužna neka pozitivna akcija, ni buduća Europa možda ne će moći nadići slabosti Svetoga Rimskog Carstva. Njezine se države članice i danas lakše sporazumijevaju s pomoću mjera bojkota prema nekome, nametanjem sankcija i nadzorom nad ispunjenjem uvjeta za pristup u Europsku uniju, pri čemu eurobirokracija često pokazuje aroganciju, samovolju, pa i nekompetentnost. Ali same te pasivne mjere ne mogu razriješiti nenormalne situacije kad je primjena sile neizbježna.

Ravnoteža moći i suverena jednakost država

Westphalski sustav iz 1648. podrazumijevao je i ravnotežu snaga na kojoj se održavao krhki mir u Europi, sve dok je na drugim kontinentima bilo slobodnih "ničijih teritorija" (*terrae nullius*) za kolonijalna osvajanja. Svaka suverena država imala je pravo, bilo sama ili udružujući se s drugima, zaštititi se od opasnosti hegemonije neke sile koja bi htjela ugroziti tu ravnotežu ili nju samu pokoriti.

Dakako, ta ravnoteža snaga i poštovanje suverene jednakosti država ponekad su bili teško narušavani, u toj mjeri da je izgledalo kako im je došao kraj. U doba cara Napoleona I. ona u kontinentalnoj Europi stvarno nije postojala.

Taj je sustav zakazao i u doba poraza Francuske u ratu 1870. – 1871., i Bismarckova načina ujedinjenja Njemačke u isto doba, nasuprot pokušajima toga ujedinjenja 1848. – 1849. On nije spriječio ni Prvi svjetski rat 1914. Američki predsjednik Woodrow Wilson nastojao ga je zamijeniti sustavom kolektivne sigurnosti u sklopu Lige naroda. U istu je svrhu 1945. godine osnovana i Organizacija Ujedinjenih naroda. Ali je ravno-

teža dalje djelovala u sklopu tih organizacija. Ona je onemogućavala kolektivne prisilne akcije protiv prekršitelja međunarodnog mira kad su bile nužne.

Taj sustav i načelo suverene jednakosti svih država htjele su ukinuti i sile Osovine u Drugome svjetskom ratu svojim “novim poretkom” te Trojnim paktom iz 1940.⁵ Atlantska povelja od 14. kolovoza 1941. proklamirala je suprotna načela odnosa između država i naroda, i ta su načela bila jednim od razloga, iako ne i jednim, poraza sila Osovine u Drugome svjetskom ratu.⁶

Načelo suverene jednakosti svih država nije se dosljedno poštovalo ni u hladnome ratu i blokovskoj podjeli svijeta, sve do rušenja Berlinskoga zida 9. studenoga 1989. To napose nije bio slučaj u vojnim i političkim savezima u kojima je jedna članica bila moćnija od svih ostalih zajedno. Takvi su bili odnosi država članica Varšavskoga ugovora iz 1955., ali i oni u Organizaciji američkih država sve do naših dana. U tome su pogledu odnosi u svim europskim organizacijama superiorni, iako to ide na uštrb učinkovitosti u odlučivanju i u djelovanju.

Ali kad je raspad blokovske podjele Europe postao neizbježan, predstavnici svih država sudionica Europske konferencije o sigurnosti i suradnji u studenome 1990. svečano potpisuju “Parišku povelju za novu Europu”. Taj pretjerano optimističan dokument najavljuje novu eru demokracije, mira i jedinstva. Proglašava se odanost ljudskim pravima, demokraciji i vladavini prava, te ekonomskim slobodama, ali i ekonomskoj odgovornosti. U odjeljku o prijateljskim odnosima između država sudionica svečano se potvrđuje obveza potpunog poštovanja deset načela iz Helsinškoga završnog akta iz 1975., uz naznaku da će se sva ta načela primjenjivati jednako i bez rezervi.

Među načelima iz 1975. na prvome mjestu figurira ono o suverenoj jednakosti i poštovanju prava bitnih za suverenost. Zanimljivo je citirati njegov prvi stavak: “Države sudionice uzajamno će poštovati suverenu jednakost, posebnost, kao i sva prava bitna za suverenost i obuhvaćena njome, uključujući napose pravo svake države na pravnu jednakost, teritorijalnu cjelovitost, slobodu i političku neovisnost. One će također poštovati pravo svake od njih da slobodno izabere i razvija svoj politički, društveni, gospodarski i kulturni sustav, kao i pravo da donosi svoje zakone i druge propise.”

Ali nakon studenoga 1990. svijet se opet nenadano duboko izmijenio, tako da se Pariška povelja danas čini pretežno utopističkim dokumentom. Tomu su pridonijeli kr-

⁵ Tim Paktom Japan se obvezao priznavati i poštovati vodstvo Njemačke i Italije pri stvaranju novoga poretka u Europi (članak 1), a ove su se obvezale poštovati vodstvo Japana pri stvaranju novoga poretka u “veliko-istočnom-azijskom prostoru” (članak 2).

⁶ Sile Osovine nisu nikada bile u stanju same proklamirati slična načela, čak ni iz demagoških razloga. Nakon izjave Roosevelta i Churchilla u Casablanci u siječnju 1943. sa zahtjevom za njihovom bezuvjetnom kapitulacijom, talijanski državni podtajnik Bastianini pridobio je Mussolinija za inicijativu da Italija i Njemačka proklamiraju neku deklaraciju prava konstitutivnih naroda Europe. Njome se za pojačan ratni napor na strani tih sila htjelo pridobiti male satelitske države, ali i vichyjevsku Francusku, pa čak možda i ulazak Francove Španjolske u rat. Njemačko je stajalište bilo da treba pričekati neku veliku vojnu pobjedu, kako se takva izjava ne bi shvatila kao priznanje poraza. Kako takve pobjede više nije bilo, propala je i ta jedina inicijativa (Deakin, 1962.: 290-303).

vavi sukobi u bivšoj Jugoslaviji, u Čečeniji i na Bliskome Istoku, događaji od 11. rujna prošle godine u New Yorku i Washingtonu, intervencija u Afganistanu, itd.

Današnjem stanju u međunarodnoj zajednici vjerojatno su najviše pridonijeli raspad Sovjetskoga Saveza, marginalizacija pokreta nesvrstanih zemalja, te urušenje komunizma. Naime, sve dok su radnici u socijalističkim zemljama živjeli pod totalitarnim komunističkim režimima praktično bez političkih prava i u skromnim životnim uvjetima, zemlje Zapada razvijale su se kao države blagostanja. U njima su radnici i svi drugi stanovnici uživali bitnu ekonomsku, socijalnu, zdravstvenu i drugu sigurnost. Danas se njihov položaj mijenja zbog potrebe za “fleksibilizacijom” radne snage, a gospodarska politika *laissez faire* postaje sama sebi svrhom. To se prikazuje neizbježnim, iako produktivnost rada ubrzano raste.

U isto se vrijeme opasno produbljuju razlike između razvijenih i siromašnih zemalja. Kad neke afričke države postaju nesposobne otplaćivati strane dugove s kamatama, u njima najprije prestaju djelovati prosvjeta, zdravstvo i državna uprava. Tada učitelji, liječnici i činovnici prestaju dobivati plaće. Ali kad plaće prestaju dobivati policija i vojska, one se u uvjetima građanskih sukoba pretvaraju u razularene bande koje pljačkaju, sakate i ubijaju svoje civilno stanovništvo. Ne treba smetnuti s uma ni sadašnju zlu sudbinu građana Argentine zbog neodgovorne ekonomske politike njezine prijašnje vlasti.

Ako se taj negativni trend ne zaustavi, sve će veći biti pritisak nesretnih ilegalnih imigranata u bogate zemlje, koji se ni danas više ne može kontrolirati. Tada će se u Europi otvoriti vrata djelovanju Le Pena, Haidera, nekoć Tuđmana, i njima sličnih.

Otkako su Sjedinjene Države ostale jedina supersila svijeta, nestalo je ravnoteže moći u međunarodnoj zajednici. U toj je zemlji oduvijek bilo skupina koje su tu nadmoć htjele realizirati u hegemoniju nad ostatkom svijeta. Tamo se otvoreno zagovara, i ostvaruje, da jedna vrsta pravnih pravila vrijedi za same Sjedinjene Države, a druga za ostatak svijeta.

Dugačak bi bio popis tih ostvarenja, ali je ovdje bitno navesti samo neke od njih. To je npr. odbijanje te države da postane strankom Prvoga dopunskog protokola iz 1977. na četiri Ženevske konvencije iz 1949. Time se teška kršenja propisana u tome Protokolu smatraju međunarodnim zločinima, osim kad ih izvrše američki vojnici i njihovi zapovjednici. To je i odnos te zemlje prema (stalnome) Međunarodnome kaznenom sudu koji će se utvrditi početkom sljedećega mjeseca. To je, napokon, i odbijanje Sjedinjenih Država da ratificiraju Konvenciju UN-a o pravu mora iz 1982. i da preuzmu sve obveze države članice. Ali su one stekle položaj države koja tu Konvenciju “privremeno primjenjuje”. Prema toj su osnovi u stvarnosti stekle pravo veta u Vijeću Međunarodne zone dna mora i oceana na sve odluke koje im ne odgovaraju.

I ta politika ima žalostan presedan u povijesti, iako ne u svjetskim razmjerima. To je bila tzv. “politika debelog štapa” (*big stick policy*) u doba triju američkih predsjednika u odnosu na karipske i centralnoameričke države u prva tri desetljeća 20. stoljeća.⁷ Nakon pobjede u kratkotrajnome ratu nad Španjolskom 1898., ta je moćna zemlja izopćila

⁷ Radi se o administracijama Theodora Roosevelta 1901.–1908.; Williama Tafta 1909.–1913.; i Calvina Coolidgea 1923.–1928., dakle svima osim one Woodrowa Wilsona.

smisao Monroeove doktrine iz 1823. Nekima od tih malih i siromašnih zemalja nametnula je neravnopravne dvostrane ugovore kojima si je uzurpirala pravo da vojnim, političkim i financijskim mjerama intervenira u njima.

Izvršila je oružane intervencije ili je držala pod vojnom okupacijom sljedeće zemlje: Nikaragvu od 1912. do 1914.; Kubu 1912., te zatim od 1916. do 1922.; Dominikansku Republiku 1911., 1913., 1914. i 1916.; a u Haitiju punih 30 godina od 1914. do 1934.; Hondurasu, Nikaragvi, Dominikanskoj Republici i Haitiju u nekim je razdobljima bila nametnuta potpuna kontrola financija, tako da se one tada nisu mogle smatrati suverenim državama (Rousseau, 1980.: 85-93).

Pitanje je želi li Bushova administracija proširiti *big stick policy* na čitav svijet. Na to upozorava nedavna prijetnja američkoga predsjednika da bi ta zemlja mogla upotrijebiti čak i nuklearno oružje protiv država koje Sjedinjene Države smatraju “zlom” (koje podupiru međunarodni terorizam), ili potencijalnih protivnika.

U tome okružju načelo suverene jednakosti država ostaje gola floskula čak i u Europskoj uniji i u drugim organizacijama u kojima Sjedinjene Države nemaju odlučujuću riječ. Neravnopravan je odnos u toj Uniji nekolicine vodećih zemalja u odnosu na ostale države članice. Države kandidati za pristup u Uniju parijske su u odnosu na punopravne članice, a mnoge zemlje nerazvijenog svijeta parijske su u odnosu na njih.

Zaključak

Na kraju bih htio naglasiti istinu da se suverena jednakost svih država nikada u povijesti nije mogla očitovati kao njihova stvarna jednakost. To ne treba očekivati ni u budućnosti. Kako je jedan američki politolog ispravno zaključio odmah nakon stupanja na snagu Povelje UN-a: “Srdele i kitovi u moru svjetske politike i dalje će biti nejednaki” (Schuman, 1946.: 94).⁸

Ali povijest nas uči da na kraju doživljavaju brodolom svi pokušaji da se to načelo u međunarodnim odnosima potpuno odbaci. Tako je bilo s Napoleonom I. i s novim potretkom sila Osovine u Drugome svjetskom ratu. I “*big stick policy*” predsjednik Roosevelt zamijenio je nakon 1933. politikom dobroga susjedstva.

Avanturistička politika nekih krugova u Sjedinjenim Državama već nailazi na osudu u samoj toj zemlji. Ako se produlji, nailazit će na sve veći otpor i u ostalim državama. Ali doista ne znam što će se dalje događati u međunarodnim odnosima ako se ponovno ne uspostavi neka ravnoteža snaga. Ne treba gubiti nadu, ali u interesu nas samih ne bismo smjeli biti neosjetljivi ni na probleme najsiromašnijega dijela svijeta.

Pri svemu tome valja upozoriti i na paradoks. Ravnoteža snaga i poštovanje suverene jednakosti država umrtvljuju kolektivnu akciju onda kad ona postaje nužna.⁹ U

⁸ Taj je zaključak dan u povodu prvoga načela Ujedinjenih naroda prema članku 2 (1). Povelje koji glasi: “Organizacija se temelji na načelu suverene jednakosti svih svojih članova”.

⁹ U povijesti Lige naroda Britanija i Francuska nisu imale volju da se suprotstave agresiji Japana protiv Kine 1931. (i stvaranju satelitske tvorevine “Carstvo Manžukuo” sljedeće godine), te agresiji fašističke Italije

slučajevima dugotrajnih i teških kršenja ljudskih prava u širokim razmjerima koji šokiraju savjest čovječanstva, danas Sjedinjene Države jedine raspolažu djelotvornom oružanom silom da ta stanja završe. I jedino one mogu pokazati volju da tu silu upotrijebe čak kad u tome i nemaju neki neposredan egoistični interes. I tek se zatim tim akcijama pridružuju ostale zemlje, poput onih u Bosni i Hercegovini 1995., na Kosovu 1999., (Degan, 1999.: 79-99) i u najnovijem slučaju međunarodnoga terorizma iz 2001. godine.

Literatura

Brownlie, I., 1998.: *Principles of Public International Law*, 5. izd., Oxford

C.I.J. Recueil, 1948., Nation Unies

Degan, V.-Đ., 2002.: *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb

Degan, V.-Đ., 1991.: Konfederalizam, *Politička misao*, (28) 2: 22-28

Degan, V.-Đ., 1999.: Intervencija NATO snaga protiv Savezne Republike Jugoslavije. Pravna analiza, *Politička misao*, (36) 4: 79-99

Miele, A., 2000.: *La comunità internazionale*, I, Torino

Deakin, F.W., 1962.: *The Brutal Friendship, Mussolini, Hitler, and the Fall of Italian Fascism*, London

Rousseau, C., 1980.: Les relations internationales, u: *Droit international public*, tome IV, Paris: 85-93

Schuman, F. L., 1946.: Regionalism and Spheres of Influence, u: Morgenthau, H. J. (ur.), *Peace, Security and the United Nations*, Chicago: 94

protiv Etiopije 1935. Nakon toga taj sustav više nije djelovao. Sustav UN-a isključuje mogućnost akcije protiv neke stalne članice Vijeća sigurnosti kad ona sama ili neki njezin saveznik počine prijetnju miru, narušenje mira ili agresiju. Tako Vijeće sigurnosti nije nikada službeno razmatralo sukob u Vijetnamu u njegovim različitim fazama od 1946. do 1975. Jedina oružana akcija prema pripisima Glave VII. Povelje bila je ona početkom 1991. protiv Iraka, a u povodu njegove agresije i aneksije Kuvajta.

Vladimir-Đuro Degan

*THE PRINCIPLE OF SOVEREIGN EQUALITY OF STATES.
ITS PAST, PRESENT AND FUTURE*

Summary

The topic of the present discussion is a correlation between the respect of sovereign equality of all States, the balance of power in the World Community and the capability of that Community for some joint enforcement actions when they prove to be necessary.

All attempts throughout the history of radical elimination of the principle of sovereign equality of States by imposing hegemony by one power, or by several powers, finally failed. That happened with the rule of Napoleon I over Continental Europe prior to 1815, or with attempts to impose “New Order” by the Axis Powers during World War II. At the same time also failed efforts to replace the balance of power by some integrated collective security systems. Within the League of Nations and the United Nations Organization that balance of power continued to operate between their leading member States.

There is, however, a paradox in the fact that the respect of the principle of sovereign equality of all States in presence of a balance of power considerably diminishes the probability of joint enforcement actions when they prove necessary.

Today only the United States of America has military potential and political will to face with some large scale commissions of international crimes, as well as with acts of international terrorism. At the same time the lack of the balance of powers in the present World Community results in some distorted attitudes and practices by this unique superpower in the World that are not always in perfect harmony with basic values of our civilization.

Key words: state, principle of sovereign equality of states, balance of power, United States of America, superpower

Mailing address: Jadranski zavod, Frane Petrića 4, HR 10 000 Zagreb.